

Крим: поза зоною досяжності ?

*Інформаційна політика України
щодо тимчасово окупованої території
АР Крим та м. Севастополь*

Авторка:

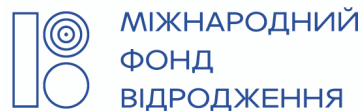
Усачова В. Р. - молодша аналітикиня Школи політичної аналітики НаУКМА

Внутрішні рецензенти та консультанти:

Осипчук А. Д. - наукова директорка ШПА НаУКМА, доц., канд. соц. н.
Суслов А. І. - аналітик Школи політичної аналітики НаУКМА

Зовнішній рецензент:

Костинський С. А. - експерт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (2015-2020).

Публікація видана в межах Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд "Відродження" у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні.

Думки та позиції, викладені в цій публікації, є твердженнями автора та не обов'язково відображають позицію Посольства Швеції в Україні, Міжнародного фонду "Відродження" та Ініціативи відкритого суспільства для Європи (OSIFE).

*З електронною версією документу можна ознайомитись за посиланням:
<https://spa.ukma.edu.ua/publications/>*

ЗМІСТ

ВСТУП	4
НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА ПОЛІТИКИ	5
ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ	7
Міністерство інформаційної політики та Міністерство культури ⇒ Міністерство культури, молоді та спорту ⇒ Міністерство культури та інформаційної політики	7
Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України	11
Міністерство освіти і науки України	12
Український інститут національної пам'яті	13
ІНШІ ІНСТИТУЦІЇ, ЗАЛУЧЕНІ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ	15
Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим	15
Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення	16
Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики	19
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ	21
ДОДАТКИ	23

ВСТУП

20 лютого 2014 року стало одним з найбільш трагічних днів у новітній історії України: внаслідок протиправних дій Російської Федерації територія Кримського півострова була окупована, а українська влада майже повністю втратила контроль над інформаційним простором Автономної Республіки Крим, який і до того був перенасичений контентом російського виробництва. На момент початку окупації Кримського півострова державна влада в Україні перебувала в перехідному, нестабільному стані, що не дозволило оперативно та належним чином відреагувати на події.

Станом на сьогодні інформаційний простір Криму здебільшого перебуває під контролем російської пропаганди, зворотний зв'язок майже відсутній, інформація ззовні практично не надходить і всіляко блокується окупаційною владою. Це ставить українські органи влади та суспільство перед необхідністю винайдення шляхів поширення українського контенту в Криму задля подальшої реінтеграції АРК.

У цих умовах інформаційна політика стає особливо важливою та потребує системності, зваженості й професійності під час її розробки та впровадження.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА ПОЛІТИКИ

Сьогодні в Україні існує низка нормативно-правових актів, що закладають основи інформаційної політики щодо тимчасово окупованих територій АР Крим та м. Севастополя. До них належать:

- **Стратегія інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя**¹, прийнята 27 грудня 2018 року, яка ставить за мету забезпечення інформаційної реінтеграції тимчасово окупованої території України (Автономної Республіки Крим та м. Севастополя), створення інформаційними інструментами передумов для відновлення територіальної цілісності та суверенітету України. Стратегія визначає механізми забезпечення її реалізації, уточнює завдання, покладені на міністерства культури та інформаційної політики, з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, закордонних справ, освіти і науки, Держкіно, Держкомтелерадіо, Український інститут національної пам'яті, Національну раду з питань телебачення і радіомовлення, Держкомтелерадіо, інші ЦОВВ та Херсонську ОДА. Реалізація Стратегії розрахована на період до 2022 року включно. Досить дивно, що у документі не визначається роль Представництва Президента в Автономній Республіці Крим як складової сприяння реінтеграції півострова. Загалом Стратегія адекватно відповідає викликам, які стоять перед Україною, але без подальшого плану заходів цей документ залишається тільки декларацією.

- **План заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя**², затверджений 28 березня 2018 року. Документ деталізує завдання державної політики України щодо Криму, визначає відповідальні органи та строки виконання поставлених завдань. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України визначено координуючим органом, який зобов'язаний щороку до 1 квітня звітувати про стан виконання плану заходів до Кабінету Міністрів України. План покликаний створити умови для реалізації прав осіб, які проживають на тимчасово окупованій території: права на вільний вибір мови споживання інформаційної продукції; права на освіту; права на задоволення культурних потреб; та для забезпечення доступу до інформаційних продуктів за допомогою телебачення і радіомовлення, друкованих засобів масової інформації, Інтернету. Попри те, що в документі визначаються відповідальні органи і деякі терміни виконання заходів, вимоги до їх кількості та критерії якості не вказані. Отже, план заходів є лише однією зі складових частин політики держави, що спрямована на вирішення проблеми окупації Криму.

¹ Розпорядження КМУ від 27 грудня 2018 р. № 1100-р "Про схвалення Стратегії інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-2018-p>

² Розпорядження КМУ від 28 березня 2018 р. № 218-р "Про затвердження плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-2018-p>

- **Доктрина інформаційної безпеки України**³, затверджена Указом Президента України від 25 лютого 2017 року, передбачає уточнення засад формування та реалізації державної інформаційної політики, насамперед щодо протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах розв'язаної нею гібридної війни.

- **Постанова Кабінету Міністрів про внесення змін до "Деяких актів Кабінету Міністрів України щодо діяльності Міністерства культури та інформаційної політики"**⁴ від 23 березня 2020 року встановлює функції новоствореного міністерства, серед яких, зокрема, визначення перспектив та пріоритетних напрямів реінтеграції населення, що проживає на тимчасово окупованих територіях України в Донецькій та Луганській областях, Автономній Республіці Крим і м. Севастополі, в єдиний культурний та інформаційний простір України.

- **Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 212 "Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади"**⁵ від 11 березня 2020 року. На Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України покладено завдання з формування та реалізації політик щодо тимчасово окупованих територій України та населення, яке на них проживає. Кінцевою метою є реінтеграція цих територій в єдиний конституційний простір України.

- **Указ Президента України "Питання Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим"**⁶ від 17 жовтня 2019 року, який зобов'язує Представництво здійснювати заходи щодо підтримки і забезпечення політичних, соціальних, інформаційних, культурних та інших зв'язків з громадянами України, які проживають на тимчасово окупованій території, а також інформування громадськості про здійснення Президентом України повноважень щодо забезпечення додержання конституційних прав і свобод громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території або є переселенцями і перебувають в інших регіонах України.

Ключовим документом, присвяченим інформаційній політиці щодо Криму мала б стати відповідна Стратегія, проте, оскільки план дій до неї залишається незатвердженим, Стратегія виконує більше символічну та декларативну функції, ніж дійсно врегульовує політику. Отже, всі міністерства, а також інші центральні та місцеві органи виконавчої влади керуються Планом заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

³ Указ Президента України №47/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року "Про Доктрину інформаційної безпеки України". URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>

⁴ Постанова КМУ від 23 березня 2020 р. № 231 "Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо діяльності Міністерства культури та інформаційної політики". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231-2020-%D0%BF>

⁵ Постанова КМУ від 11 2020 р. № 212 "Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/212-2020-%D0%BF>

⁶ Указ Президента України від 17 жовтня 2019 року № 758/2019 "Питання Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758/2019>

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ

Міністерство інформаційної політики та Міністерство культури ⇨

Міністерство культури, молоді та спорту ⇨

Міністерство культури та інформаційної політики

У 2014 році стало зрозуміло, що Україна стоїть перед новими викликами і загрозами. Гібридна війна, яка почалася саме з анексії Кримського півострова, дала зрозуміти, що необхідно переглянути й сформулювати актуальну інформаційну політику, яка відповідатиме нагальним потребам. Отже, 2 грудня 2014 року було прийнято рішення про формування нового центрального органу виконавчої влади - Міністерства інформаційної політики⁷. Еміне Джапарова, перша заступниця міністра інформаційної політики у 2016 - 2019 рр., зазначає: "Міністерство було феноменальним явищем в Україні, спробою дати відповідь всьому тому спектру когнітивної війни, інформаційної війни, гібридної війни, яку ми мали в Україні, і яку ми відчули в 2014 році дуже очевидно"⁸. В контексті кримського питання міністерство займалось розробкою та реалізацією інформаційної політики за кількома напрямками:

- зовнішній, розрахований на міжнародне співтовариство;
- внутрішній, спрямований на аудиторію на непідконтрольній території АР Крим та м. Севастополь;
- внутрішній, спрямований на аудиторію в інших регіонах України.

Міністерство активно займалось розробкою інформаційних продуктів і формуванням зрозумілих меседжів щодо української позиції стосовно Криму. Зокрема, активно обговорювалася кримськотатарська тематика, проводились громадські та експертні обговорення проблемних питань щодо Криму, видання та презентації книжок і фільмів, пов'язаних з історією півострова. На замовлення міністерства було ініційовано випуск інформаційно-аналітичного журналу "Крим.Інформ", який до січня 2020 року випускався трьома мовами: українською, російською та англійською. Головними темами журналу стало життя Криму після окупації, політика України щодо Криму, економічні та соціально-політичні проблеми півострова, а також боротьба за відновлення територіальної цілісності України на міжнародній арені⁹. Окрім цього, з 2016 року міністерство проводило Міжнародний Форум "Крим - це Україна", започаткований у 2015 році громадськими активістами¹⁰.

⁷ Постанова КМУ від 14 січня 2015 р. № 2 "Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-%D0%BF>

⁸ Інтерв'ю з Еміне Джапаровою 7 лютого 2020 р. Інтерв'ю взяла молодша аналітикиня ШПА НаУКМА Вероніка Усачова.

⁹ Звіт про роботу Міністерства інформаційної політики за 2018 рік.
URL: [https://mip.gov.ua/files/pdf/Zvit_2018_web%20\(1\).pdf](https://mip.gov.ua/files/pdf/Zvit_2018_web%20(1).pdf)

¹⁰ МІП 26 лютого у Києві проведе Міжнародний Форум "Крим-це Україна". URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1538364-mip-26-lyutogo-u-kiyevi-provede-mizhnarodniy-forum-krim-tse-ukrayina>

Одним з ключових проєктів Міністерства інформаційної політики став супутниковий телеканал іномовлення України UATV, який розпочав трансляцію 1 жовтня 2015 року¹¹ українською, кримськотатарською, російською, арабською та англійською мовами. А у 2018 році мовлення було поширено на тимчасово окуповані території Донбасу та Криму. Телеканал створювався як відповідь на поширення російської дезінформації і пропаганди. Він став інструментом формування привабливого іміджу України та розповсюдження українського бачення сучасних подій у світі.

Крім того, МІП енергійно просував проблему окупації Криму на міжнародній арені, що є важливою складовою підтримки актуальності кримського питання в міжнародному дискурсі. Міністерство висловлювало позицію України на засіданнях ОБСЄ та Генеральної Асамблеї ООН, брало участь у конференціях та публічних дискусіях, присвячених темі окупації півострова¹².

Важливою проблемою, яка і досі не вирішена, є залучення регіонів до здійснення інформаційної політики щодо Криму. Еміне Джапарова зазначає: "Однією зі слабких ланок була координація на місцях. Я подавала ідею, щоб МІП мав своїх представників в державних обласних адміністраціях"¹³. Таким чином, на сьогодні інформаційна політика щодо Криму реалізується лише на центральному рівні, проте майже відсутня налагоджена взаємодія з регіонами (за винятком Херсонської області).

Іншим органом центральної виконавчої влади, на який було покладено безпосередню реалізацію **Плану заходів було Міністерство культури** (до 04.09.2019 р.).

Основними напрямками діяльності міністерства в контексті інформаційної політики щодо Криму були:

- підтримка створення аудіовізуальних матеріалів та фільмів, спрямованих на реінтеграцію Криму та формування національної ідентичності;
- забезпечення можливостей збереження нерухокої культурної спадщини Криму;
- співпраця з ЮНЕСКО з питань захисту культурної спадщини, що розташована на тимчасово окупованій території;
- узгодження питань археологічних досліджень в АРК;
- реалізація культурно-мистецьких проєктів, присвячених темі Криму (Літературний конкурс "Кримський інжир", проєкт "Дивовижні історії Криму")¹⁴.

2 вересня 2019 року було створено **Міністерство культури, молоді та спорту**¹⁵ шляхом реорганізації Міністерства інформаційної політики з приєднанням Міністерства культури та Міністерства молоді та спорту. В МКМС було утворено Офіс з розробки гуманітарної політики України, до команди якого увійшла Олександра Дворецька як відповідальна за гуманітарну та інформаційну політику щодо тимчасово окупава-

¹¹ Закон України "Про систему іномовлення України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-19>

¹² Звіт про роботу Міністерства інформаційної політики за 2018 рік. URL: [https://mip.gov.ua/files/pdf/Zvit_2018_web%20\(1\).pdf](https://mip.gov.ua/files/pdf/Zvit_2018_web%20(1).pdf)

¹³ Інтерв'ю з Еміне Джапаровою 7 лютого 2020 р. Інтерв'ю взяла молодша аналітикиня ШПА НаУКМА Вероніка Усачова.

¹⁴ Інформація про стан виконання Плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя наданою Міністерством культури та інформаційної політики.

¹⁵ Постанова КМУ від 2 вересня 2019 р. № 829 "Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/829-2019-%D0%BF>

них територій¹⁶. Оскільки чорновий варіант Плану дій до Стратегії вже існував, то його вирішили доопрацювати, адаптувати, плануючи затвердити. Також міністерство продовжувало співпрацю з іншими органами, які відповідали за реалізацію Плану заходів. У лютому 2020 року було проведено форум "Age of Ukraine", присвячений Криму та його соціальним, правовим і культурним проблемам.

Неоднозначним кроком стало рішення про переформатування каналу іномовлення UATV в канал для тимчасово окупованих територій Донецької та Луганських областей, а також АР Крим. Новий телеканал розпочав мовлення з першого березня 2020 року, отримавши назву "Дом|Дім" та став інформаційно-розважальним з часткою розважального контенту 23 години. Мета каналу - донести до жителів Луганської і Донецької областей та Криму важливу й об'єктивну інформацію, а також ключовий меседж про те, що Україна є нашим спільним домом. Головною стала тема пошуку спільних цінностей і концепція "Оптимістичного ТБ"¹⁷. Розважальний контент для каналу надають "1+1 media" (при цьому контент студії "Квартал 95" займає ~15% від усього контенту каналу), "Inter Media Group", "StarLight Media" та "Медіа Група Україна". Громадськість різко відреагувала на ідею та саме створення каналу. Зокрема, експертне середовище поставило під сумнів концепцію каналу через те, що неможливо побачити, що транслюється на окуповані території ані через Інтернет, ані через цифрове телебачення¹⁸. Надалі критика була спровокована тим, що до участі у створенні та подальшій роботі телеканалу були залучені представники ЗМІ, які багатьма вважаються проросійськими (ведучі телеканалу "112 Україна" Ганна Степанець та Володимир Полуєв, продюсер Олексій Кірющенко)¹⁹. Згодом YouTube канал "UATV на русском" був перейменований в канал "Дом", на якому тепер можливо переглянути випуски новин телеканалу. Однак, актуальним є питання співвідношення мов. Раніше керівництвом каналу було заявлено, що телеканал буде містити російськомовний та україномовний контент. Тим часом, моніторинг YouTube каналу та офіційної сторінки в Facebook свідчить, що новинний контент представлений виключно російською мовою, за винятком звернень Президента України, посадових осіб та мешканців, що розмовляють українською мовою. Водночас простежується проблема нестачі новинного контенту про ситуацію на Кримському півострові, бо більшість новин присвячені подіям, що відбуваються на материковій частині України²⁰.

Слід зазначити, що погляд команд міністерств (МІП vs. МКМС) на ведення інформаційної політики щодо Криму відрізнявся не тільки в питанні телеканалу UATV. Різне бачення також простежувалось щодо кримськотатарської тематики. Якщо МІП досить багато уваги приділяло темі кримських татар, то МКМС змістило акценти і зробило

¹⁶ Кримчанка Дворецька стала координатором Офісу з гуманітарної політики України URL: <https://ua.krymr.com/a/novyny-krymu-dvoretska-ofis-z-humanitarnoi-polityky-ukrainy/30137784.html>

¹⁷ "Мистецтво - поза політикою". Якими будуть концепція та ідеологія телеканалу для окупованих територій - розповідає консультант проєкту, режисер "Слуги народу" Олексій Кірющенко URL: <https://thetabel.com.ua/texts/40614-mistectvo-poz-politikoyu-yakimi-budut-konceptsiya-ta-ideologiya-telekanalu-dlya-okupovanih-teritoriy-rozpovidaye-konsultant-proyektu-rezhiser-slugi-narodu-oleksiy-kiryushchenko>

¹⁸ "Дім", який побудував Зе: яким буде новий канал для тимчасово окупованих територій. URL: <https://detector.media/production/article/175224/2020-03-02-dim-yakii-pobuduvav-ze-yakim-bude-novii-kanal-dlya-timchasovo-okupovanih-teritorii/>

¹⁹ Так само.

²⁰ Телеканал "Дом": переозвучити Україну російською мовою. URL: <https://detector.media/kritika/article/175697/2020-03-20-telekanal-dom-pereozvuchiti-ukrainu-rosiiskoyu-movoyu/>

Діяльність цовв щодо реалізації політики

наголос на ідеї спільності всього українського народу, незалежно від національності, мови спілкування та релігії.

На увагу заслуговує й приватний кримськотатарський телеканал АТР, заснований у 2005 році у м. Сімферополі. Через відмову окупаційної влади у видачі ліцензії з 17 червня 2015 року АТР веде мовлення з Києва²¹. Під кінець 2019 - на початку 2020 рр. телеканал опинився на межі закриття через призупинення фінансової підтримки з боку держави. У 2020 році бюджетом передбачено підтримку кримськотатарського телевізійного мовлення в розмірі 50 млн грн. Ситуація виявилася досить неоднозначною у зв'язку з тим, що кожна зі сторін має своє бачення проблеми. Державні відомства зазначають, що погодили підтримку телеканалу лише за умови проходження тендерних процедур. Власник каналу АТР Ленур Іслямов наголошує, що держава поставила нездійсненні умови тендерів²². Проте до сьогодні доля телеканалу залишається не вирішеною. Цікаво, що за даними всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного Info Sapiens на замовлення ШПА НаУКМА, скорочення державного фінансування телеканалу підтримує лише 14,1 % мешканців України. Водночас, 30,5 % опитаних не схвалюють цей крок, а 43,5 % респондентів не мають чіткої позиції з цього приводу²³.

4 березня 2020 року у зв'язку зі зміною Кабінету Міністрів України, Міністерство культури, молоді та спорту було розділено на два відомства: Міністерство культури й Міністерство молоді та спорту. 23 березня 2020 року Міністерство культури було перейменовано в Міністерство культури та інформаційної політики²⁴. На сьогодні доля напряму інформаційної політики щодо Криму невизначена. Міністерство вже вкотре за досить короткий проміжок часу зазнає змін. У цьому контексті слід зауважити, що одна з ключових проблем державних інституцій в Україні полягає у відсутності сталості та тяглості політики, зокрема налагодженого механізму наступності і поваги до діяльності попередників. Саме це погіршує сьогоднішній стан та ставить під загрозу перспективи здійснення інформаційної політики щодо Криму. Вкотре ми бачимо зміни в команді та, можливо, трансформацію бачення щодо наявних проблем та перспектив подальшого вироблення і реалізації політик.

Отже, основна проблема полягає в тому, що інформаційна політика щодо Криму довгий час не була сформована і здійснювалась несистемно. Так, наприклад, План дій до Стратегії інформаційної реінтеграції Криму досі залишається на етапі формування, хоча мав бути розроблений протягом шістьох місяців, тобто до 27 червня 2019 року. Спочатку документ розроблявся Міністерством інформаційної політики і, на жаль, не був затверджений. Далі за нього взялося Міністерство культури, молоді і

²¹ Кримськотатарський канал АТР заявляє, що йому заблокували фінансування. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2873355-krimskotatarskij-kanal-atr-zaavlae-so-jomu-zablokuvali-finansuvanna.html>

²² Представництво президента в АРК закликала Мінкульт пояснити ситуацію з АТР. URL: <https://detector.media/community/article/174645/2020-02-11-predstavnitstvo-prezidenta-v-ark-zaklikalo-minkult-poyasniti-situatsiyu-z-atr/>

²³ Результати опитування "Культура, інформація, церква: чого очікують українці від держави?" URL: https://spa.ukma.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/pres_23.04_Humanitarna.pdf

²⁴ Постанова Кабінету Міністрів України "Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України щодо діяльності Міністерства культури та інформаційної політики". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231-2020-%D0%BF>

спорту, в якому його допрацьовували, але також так і не затвердили. Сьогодні Міністерство має істотні проблеми в організації своєї діяльності: наповненість міністерства штатними працівниками складає лише 40%, а структура є тимчасовою²⁵. Це унеможлиблює розробку та реалізацію чіткої та злагодженої інформаційної політики, що є неприпустимим в той час, коли Україна вже шостий рік перебуває в стані гібридної війни і веде, зокрема, й інформаційну боротьбу.

Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України

На Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України (МінТОТ) покладено функції формування і реалізації політик щодо тимчасово окупованих територій України та населення, що на них проживає. 11 березня 2020 року Міністерство у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб знов було розділено на два відомства: Міністерство у справах ветеранів і Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України²⁶. До перерформатування структури у травні 2020 року в міністерстві існувало Управління з питань Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, яке відповідало за розробку та реалізацію заходів, спрямованих на забезпечення здійснення державної політики з питань тимчасово окупованої території. Наразі управління ліквідовано, а міністерство знаходиться в процесі чергової реорганізації (на момент написання аналітичного матеріалу структура Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій не була визначена).

МінТОТ активно співпрацює з громадськими та правозахисними організаціями, займається розробкою та розповсюдженням інформаційних повідомлень, які стосуються роз'яснення державної політики України щодо тимчасово окупованих територій АР Крим. Зокрема, на сайті та сторінці міністерства у Facebook регулярно публікується інформація щодо можливостей отримання адміністративних послуг, перетину адміністративної межі та рішень, які стосуються АРК та її мешканців. Спільно з МОН та Херсонською обласною державною адміністрацією створюються та реалізуються інформаційні кампанії щодо вступу та навчання в українських ЗВО для молоді з Криму. На постійній основі розробляються аналітичні матеріали та інфографіки, які безпосередньо стосуються життя мешканців Криму та ВПО. Окрім того, міністерство приділяє значну увагу розробці соціальної реклами, яка стосується не лише проблем мешканців тимчасово окупованих територій, а й сприяє формуванню української ідентичності. Треба зазначити, що ще одним напрямом є підтримка ЗМІ культурологічної спрямованості, які перемістились з ТОТ, та ЗМІ, які створюють теле-, радіо- та друкований продукт для громадян, які проживають в АРК²⁷.

²⁵ Міністерство в руїнах. Інтерв'ю з т.в.о. міністра культури Світланою Фоменко інтернет-виданню LB.ua

²⁶ Постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади". URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-optimizaciyi-sistm110320emi-centralnih-organiv-vikonavchoyi-vladi>

²⁷ Службовий лист Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України №22/6.1-258-20 від 27.01.2020 у відповідь на запит про доступ до публічної інформації про стан виконання плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

Діяльність цовв щодо реалізації політики

У лютому 2020 року стало відомо про наміри створити фонд реінтеграції "Крим", який буде надавати грантову підтримку кримським конкурсам і фестивалям на території України, переміщенням ЗМІ і журналістам, недержавним організаціям, а також підтримувати наукові дослідження²⁸. Водночас у Херсоні був відкритий інформаційно-комунікаційний хаб для мешканців тимчасово окупованої території АРК. Головною метою діяльності хабу є налагодження комунікації та інформаційний супровід мешканців АРК для отримання адміністративних, медичних, освітніх та інших послуг на території Херсонської області²⁹.

Міністерство є центральною ланкою, яка розробляє і контролює здійснення заходів для якнайшвидшого повернення окупованих територій в український інформаційний простір. Незважаючи на існування профільних ЦОВВ, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України з моменту заснування (2016 рік) виступає активним суб'єктом формування інформаційних меседжів для всього українського суспільства.

Міністерство освіти і науки України

Право на освіту - одне з загальних прав людини, яке Україна забезпечує мешканцям Криму на підконтрольній українській владі території навіть під час окупації півострова. Для підтримки абітурієнтів, які проживають на окупованій території АРК або є внутрішньо переміщеними особами, створено освітні центри "Крим-Україна". Сьогодні налічується 38 освітніх центрів, створених на базі переміщених ПТНЗ та ЗВО³⁰. За даними так званого "Міністерства освіти, науки та молоді Республіки Крим", кількість випускників кримських шкіл у 2016-2019 роках склала 38 тисяч 172 особи^{31,32,33,34}. Водночас, за чотири роки існування освітнього центру "Крим-Україна" до українських закладів вищої освіти вступили 876 абітурієнтів³⁵, тобто 2,2 % від загальної кількості випускників з півострова (Таблиця 1).

²⁸ В Україні створять фонд реінтеграції "Крим".

URL: <https://ua.krymr.com/a/novyny-krymu-v-ukraini-stvoriat-fond-reintehratsii-krym/30420937.html>

²⁹ У Херсоні відкривають інформаційно-комунікаційний хаб для жителів окупованого Криму.

URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2875022-u-hersoni-vidkrivaut-informacijnokomunikacijnij-hab-dla-ziteliv-okupovanogo-krymu.html>

³⁰ Перелік Освітніх Центрів "Крим - Україна". URL: <https://dostupnaosvita.com.ua/centers/osvitniy-centr-krym-ukraina>

³¹ В Крыму отзвенели "Последние звонки". URL: <https://monm.rk.gov.ru/article/show/489>

³² В Крыму отзвенели "Последние звонки". URL: <https://monm.rk.gov.ru/article/show/743>

³³ Крымские выпускники сдали первый обязательный предмет Государственной итоговой аттестации.

URL: https://monm.rk.gov.ru/article/show/2018_05_30_19_00_krymskie_vypuskniki_sdali_pervyi_obiazatelnyi_predmet_gosudarstvennoi_itogovoi_attestatsii

³⁴ В Крыму отзвенели последние звонки

URL: https://monm.rk.gov.ru/article/show/2019_05_24_10_28_v_krymu_otzveneli_poslednie_zvonki

³⁵ 1600 ВСТУПНИКІВ З ДОНБАСУ ТА 265 - З КРИМУ ЦЬОГОРІЧ ВСТУПИЛИ ДО УКРАЇНСЬКИХ ВИШІВ ЗА СПРОЩЕНОЮ ПРОЦЕДУРОЮ, - ЦЕ НАЙБІЛЬШИЙ ПОКАЗНИК ЗА ОСТАННІ 4 РОКИ

URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/1600-vstupnikiv-z-donbasu-ta-265-z-krymu-cogorich-vstupili-do-ukrayinskih-vishiv-za-sproshenoyu-proceduroyu-ce-najbilshij-pokaznik-za-ostanni-4-roki>

Таблиця 1. Кількість абітурієнтів, які вступили за спрощеною програмою

Рік	2016	2017	2018	2019
Кількість осіб	153	204	254	265

Спільно з ГО "Фонд "Відкрита політика" була створена платформа "Доступна освіта", яка містить узагальнену інформацію щодо отримання української освіти, а також інфографіку, гарячу лінію та відеоуроки для школярів, абітурієнтів і студентів. Окрім цього, МОН спільно з Фондом та Міністерством інформаційної політики (наразі МКІП) активно поширюють друковану інформаційну продукцію на КПВВ. У 2018 році було розміщено 50 бордів та виготовлено 10 тисяч листівок, які містили інформацію щодо вільного доступу до освіти в Україні. У 2019 році було розповсюджено понад 35 тисяч листівок з інформацією про спрощену процедуру вступу у ПТНЗ та ЗВО для випускників зі Сходу України та Криму. Відповідні відеоролики транслювались на 588 моніторах Укрзалізниці, а постери було розміщено в 69 поїздах та 966 вагонах задля ефективного залучення молоді до навчання в українських закладах освіти³⁶. До того ж, у співпраці з Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України розробляються та проводяться інформаційно-роз'яснювальні кампанії щодо отримання середньої освіти дітьми з ТОТ дистанційно або екстернатним шляхом. Також Міністерство стимулює розвиток наукового потенціалу молоді шляхом залучення науковців з усієї України до обговорення історичних, культурних, соціально-політичних, економічних та інших аспектів життя Криму. У 2017 році на базі Малої академії наук України було започатковано секцію "Кримськотатарська гуманітаристика"³⁷.

Актуальною залишається проблема залучення абітурієнтів та студентів з півострова до українських навчальних закладів. Як показує статистика, кількість студентів у порівнянні з загальною кількістю випускників критично мала. Отже, на прикладі освіти і науки особливо добре простежується важливість проведення цілісної та системної інформаційної політики щодо тимчасово окупованих територій АР Крим та м. Севастополя.

Український інститут національної пам'яті

Український інститут національної пам'яті є важливою ланкою у формуванні політик ідентичності на всій території України. Одним з ключових аспектів протистояння російській пропаганді є просвітницька діяльність.

Протягом шістьох років окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя Інститут приділяє постійну увагу історії півострова. Так, у травні 2014 року було розпочато науково-популярний проект "Наш Крим", присвячений основним віхам історії,

³⁶ Інформація про стан виконання Плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя надана Міністерством культури та інформаційної політики.

³⁷ Мала академія наук України започаткувала секцію "Кримськотатарська гуманітаристика". URL: <https://ua.krymr.com/a/news/28921594.html>

культурним та історичним зв'язкам Криму з українськими землями. При популяризації теми Криму увага приділяється святкуванню річниць, організації панельних дискусій, конференцій і форумів, відкритих публічних заходів, а також створенню відеороликів та інфографіки, пов'язаних з історією кримськотатарського і українського народів. Інститут видає книжки, що присвячені історії півострова: "Забута перемога. Кримська операція Петра Болбочана 1918 р.", "Люди "сірої зони": свідки російської анексії Криму" та "Наш Крим: неросійські історії українського півострова"³⁸. У вересні 2019 року до 75-х роковин депортації кримських татар та початку депортацій українського населення з території Польщі у Львові пройшла наукова конференція "Депортації в системі злочинів тоталітарного комуністичного режиму"³⁹. Окрім того, для популяризації подій та постатей історії України ХХ століття була створена серія анімаційних відеороликів. Один з них присвячений 100-річчю підняття українських прапорів над кораблями Чорноморського флоту⁴⁰.

³⁸ ЗВІТ ГОЛОВИ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ЗА 2018 РІК.
URL: <https://old.uinp.gov.ua/page/zvit-golovi-ukrainskogo-institutu-natsionalnoi-pamyati-za-2018-rik-0>

³⁹ Звіт Голови Українського інституту національної пам'яті за 2019 рік.
URL: <https://uinp.gov.ua/pro-institut/zvity/zvit-za-2019-rik>

⁴⁰ ЗВІТ ГОЛОВИ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ЗА 2018 РІК.
URL: <https://old.uinp.gov.ua/page/zvit-golovi-ukrainskogo-institutu-natsionalnoi-pamyati-za-2018-rik-0>

ІНШІ ІНСТИТУЦІЇ, ЗАЛУЧЕНІ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ

Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим

Представництво Президента України в АРК (далі - Представництво) сприяє забезпеченню умов додержання конституційних прав і свобод громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території півострова або переселилися з ТОТ і перебувають в інших регіонах України. На Представництво покладено велику кількість функцій та завдань, які слугують процесу реінтеграції АР Криму. В контексті інформаційної політики - це:

- утворення єдиної системи обміну інформацією, координації дій усіх органів у сфері ТОТ України в Криму;
- проведення інформаційних кампаній;
- протидія намаганням влади держави-агресора добитися міжнародного визнання спроби анексії АРК;
- проведення тематичних заходів та міжнародних форумів з питань Криму в рамках роботи міжурядових організацій;
- протидія незаконному телерадіомовленню з ТОТ Криму на прилеглі райони Херсонської області та сприяння відновленню мовлення українських та кримськотатарських телерадіоканалів на тимчасово окуповану територію;
- забезпечення умов для створення суспільно-інформаційних видань для кримчан онлайн та в друкованому вигляді.⁴¹

Одним з важливих та цікавих проєктів Представництва стала Міжнародна платформа "Друзі деокупації Криму". Це неформальне відкрите об'єднання зацікавлених країн, неурядових організацій (міжнародних та українських, що працюють у сфері прав людини), впливових політичних лідерів, спрямоване на забезпечення активної підтримки та просування зусиль України щодо відновлення державного суверенітету на тимчасово окупованій території Криму⁴².

Представництво активно використовує Інтернет-ресурси та соціальні мережі ("Facebook", "Twitter") для інформування громадськості про здійснення Президентом України та Представництвом повноважень з питань АРК. Однак, проблема полягає в тому, що значна кількість повноважень, покладених на Представництво, дублює повноваження Міністерства закордонних справ України та Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Як наслідок, така ситуація створює небезпеку проведення невпорядкованої інформаційної політики щодо Криму.

⁴¹ План невідкладних заходів з протидії російської агресії з тимчасово окупованої території України в Криму, захисту інтересів держави, громадян України та українських юридичних осіб в Криму на 2018-2019 роки. URL: <http://www.ppu.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/Plan-nevidkladnyh-zahodiv-22.06.2018.pdf>

⁴² В Австралії презентували міжнародну платформу "Друзі деокупації Криму". URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/2393281-v-avstralii-prezentuvali-miznarodnu-platformu-druzi-deokupacii-krimu.html>

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення

В першу чергу, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (далі - Нацрада) керується Планом заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя і реалізує завдання, покладені на неї цим документом. Також задля інформаційної реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим у 2015 році було сформовано Комісію з питань забезпечення стабільного функціонування системи національного телебачення і радіомовлення⁴³ на базі Міністерства інформаційної політики. У 2016 році співкерівниками Комісії стали очільники Міністерства з питань тимчасово окупованих територій України та Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. Комісія займається систематичною роботою з відновлення та розвитку українського телерадіопростору для забезпечення доступу та інтеграції населення до українського інформаційного простору на територіях, де органи державної влади тимчасово не мають можливості здійснювати свої повноваження. У 2018 році був розроблений План розвитку цифрового телебачення на територіях з особливим режимом мовлення на 2019-2020 рр. Згідно з документом, планується створення трьох локальних державних мультиплексів з метою охоплення Херсонської області на межі з тимчасово окупованим Кримом сигналом програм Суспільного мовлення, державного іномовлення, місцевого і загальнонаціонального мовлення⁴⁴. Всі результати діяльності викладені у звітах Комісії за 2015-2019 рр^{45,46}.

Окремо була створена робоча група з розвитку телерадіомовлення в південних районах Херсонської області та організації мовлення на територію тимчасово окупованих АР Крим та м. Севастополя при Нацраді. До її складу увійшли: МІП, МінТОТ, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Держкомтелерадіо, Концерн "РРТ", ДП "Український державний центр радіочастот", Національна телекомпанія України, Херсонська ОДА, Українська асоціація мовлення громад та Незалежна асоціація телерадіомовників. Ця робоча група реалізовувала Стратегію розвитку телерадіомовлення в Херсонській області та організації мовлення на територію Криму 2016-2017 рр. Стратегія містить першочергові стратегічні цілі та план дій, спрямований на створення спеціальних умов для розвитку аналогового та цифрового

⁴³ Рішення КМУ від 10 березня 2015 року протоколу №30. URL: <https://mip.gov.ua/documents/13.html>

⁴⁴ План розвитку цифрового телебачення на територіях з особливим режимом мовлення (Донецька, Луганська, Херсонська області). 2019 - 2020 https://www.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2019/09/Plan-rozvytku-tsyfrovogo-telebachennya_2019-2020.pdf

⁴⁵ Звіт Комісії з питань забезпечення стабільного функціонування системи національного телебачення і радіомовлення при Міністерстві інформаційної політики України за 2015 - 2019 рр. URL: <https://www.nrada.gov.ua/analytic-reports/zvit-komisiyi-z-pytan-zabezpechennya-stabilnogo-funktsionuvannya-systemy-natsionalnogo-telebachennya-radiomovlennya-pry-ministerstvi-informatsijnoyi-polityky-ukrayiny-za-2015-2019-rr/>

⁴⁶ Звіт Комісії з питань забезпечення стабільного функціонування системи національного телебачення і радіомовлення при МІП щодо розвитку мовлення в зоні проведення АТО та на територію Криму. URL: <https://www.nrada.gov.ua/analytic-reports/zvit-komisiyi-z-pytan-zabezpechennya-stabilnogo-funktsionuvannya-systemy-natsionalnogo-telebachennya-radiomovlennya-pry-mip-shhodo-rozvytku-movlennya-v-zoni-provedennya-ato-ta-na-terytoriyu-krymu/>

ефірного мовлення на території Херсонської області та Криму. Також, зазначається необхідність застосування санкцій до телерадіоорганізацій, які незаконно використовують радіочастотний ресурс на півострові⁴⁷.

Національна рада у співпраці з Міністерством інформаційної політики у 2015-2019 роках підтримала декілька значних проектів, а саме: переїзд з території тимчасово окупованого Криму кримськотатарських медіа (телеканалів ATR, Lale⁴⁸, радіостанції Meydan); відновлення роботи ДТРК "Крим" в системі НТКУ (наразі - UA:Крим)⁴⁹. Це дало можливість унікальним за своєю сутністю медіа продовжити мовлення на тимчасово окупованій території Криму.

Спільно з Концерном радіомовлення, радіозв'язку та телебачення за період 2015-2019 років було побудовано радіотелевізійну щоглу в м. Чонгар Херсонської області заввишки 150 метрів, а також збільшено висоту вежі у смт. Чаплинка Херсонської області - з 92-х до 133 метрів. Станом на кінець 2019 року було надано 16 дозволів для радіомовлення у FM-діапазоні ("Радіо Крим.Реаліі", "RELAX", "Перець FM/Стильное" тощо), 1 - в АМ-діапазоні ("Радіо Крим.Реаліі") та 15 дозволів на мовлення в аналоговому форматі на півдні Херсонської області з метою розповсюдження інформації на територію Автономної Республіки Крим.⁵⁰

Значним кроком у збільшенні аудиторії стало впровадження радіомовлення та поширення українського контенту на території Автономної Республіки Крим із використанням середньохвильового мовлення (СХ-частот), а саме увімкнення 15 листопада 2019 року ефірного сигналу "Радіо. Крим. Реаліі" на частоті 648 кГц (АМ-діапазон) із потужністю передавача 10 кВт. Завдяки реалізації цього проекту сигналом українського радіомовлення охоплено значну частину тимчасово окупованого Криму. Сигнал радіостанції було зафіксовано у містах Красноперекопську, Феодосії, Білогірську, Бахчисараї та Сімферополі⁵¹.

Розвиток телевізійного мовлення в Херсонській області відбувся у трьох напрямках: аналогове, цифрове та супутникове. Охоплення території аналоговим телебаченням збільшилось на сім частот, шість телеканалів та один населений пункт (с. Чонгар). Щодо цифрового телевізійного, то за період з 2015 по 2019 рр. було встановлено п'ять нових локальних мультиплексів, мовити почали ще дев'ять телеканалів, а охоплення аудиторії збільшилась на два населених пункти. Загальна кількість супутникових телеканалів збільшилась майже вдвічі і склала сто сімнадцять телеканалів⁵².

Ще в 2017 році кілька найбільших медіагруп України повідомили про плани щодо кодування супутникового мовлення. У ніч з 28 на 29 січня 2020 року чотири найбільш-

47 Стратегія розвитку телерадіомовлення в Херсонській області та організації мовлення на територію Криму 2016-2017 рр. URL: <https://www.nrada.gov.ua/analytic-reports/strategiya-rozvytku-teleradiomovlennya-v-hersonskij-oblasti-ta-organizatsiyi-movlennya-na-terytoriyu-krymu-2016-2017-rr/>

48 Кримськотатарські канали ATR і Lale розпочали мовлення на супутнику з Києва URL: <https://detector.media/infospace/article/108380/2015-06-18-krimskotatarski-kanali-atr-i-lale-rozpoznali-movlennya-na-suputniku-z-kieva/>

49 " UA: Крим" - життя в діаспорному середовищі. URL: https://stv.detector.media/reformuvannya/tv/ua_krim_zhittya_v_diaspornomu_seredovischi/

50 Звіт Національної ради з питань телебачення та радіомовлення за 2019 рік. URL: <https://www.nrada.gov.ua/reports/>

51 Так само.

52 Звіт Комісії з питань забезпечення стабільного функціонування системи національного телебачення і радіомовлення при Міністерстві інформаційної політики України за 2015 - 2019 рр. URL: https://www.nrada.gov.ua/wp-content/uploads/2020/01/zvit_MIP_2015-2019.pdf

ші українські медіагрупи - "StarLightMedia", "1+1 медіа", "Медіа Група Україна" й "Inter Media Group" закодували сигнали 22 своїх телеканалів на супутнику⁵³. Голові аргументи "проти" кодування пов'язані з інформаційною безпекою України, а саме: відсутність доступу до українських каналів для мешканців тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей, а також АР Крим.

Важливою проблемою інформаційної політики є не тільки технічні обмеження поширення інформації на тимчасово окуповану територію півострова, але й те, що тема Криму недостатньо висвітлена у всеукраїнському інформаційному дискурсі. Про це свідчить моніторинг ефіру 17 загальнонаціональних телеканалів щодо висвітлення ситуації в Криму, що проводився Національною радою України з питань телебачення та радіомовлення з серпня 2017 по грудень 2019 року⁵⁴ (Таблиця 2).

До переліку були включені інформаційно-розважальні ("1+1", "Україна", ICTV, "Інтер", "UA: Перший") та інформаційні телеканали ("Громадське телебачення", "Еспресо", "ПравдаТУТ", "Прямий", "NewsOne", "ZIK", "4 канал", "5 канал", "24 канал", "112 Україна", "ОбозTV", "RABINOVICH.tv") (Додаток 1). До контенту про висвітлення ситуації в Криму зараховані всі передачі, окремі сюжети, документальні і художні фільми, соціальна реклама та інший контент на цю тему в телевізійному ефірі телеканалів (Додаток 2).

Таблиця 2. Динаміка загального обсягу телевізійного контенту

	Розважально-інформаційні телеканали		Інформаційні телеканали	
	Частка*	Загальний час	Частка*	Загальний час
Перша хвиля (серпень-грудень 2017)	0,1%	00:51:00	2,2%	36:25:03
Друга хвиля (квітень 2018)	0,1%	01:15:41	1%	17:40:06
Третя хвиля (серпень-вересень 2018)	0,5%	04:12:31	1,6%	26:48:32
Четверта хвиля (грудень 2018)	1,4%	09:32:58	6,3%	127:16:47
П'ята хвиля (березень 2019)	0,7%	05:36:12	3,6%	72:37:34
Шоста хвиля (травень 2019)	0,3%	2:34:58	0,7%	13:17:05
Сьома хвиля (вересень 2019)	0,9%	07:18:25	0,3%	06:41:18
Восьма хвиля (грудень 2019)	0,3%	02:23:04	0,3%	06:58:14

* Частка у тижневому ефірі, %

⁵³ В Нацраді після кодування телеканалів на супутнику отримали величезну кількість скарг
URL: <https://glavcom.ua/country/politics/v-nacradi-pislya-koduvannya-telekanaliv-na-suputniku-otrimali-velicheznu-kilkist-skarg-678256.html>

⁵⁴ Службовий лист Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення від 31.03.2020 №15а/458 у відповідь на звернення від 22 лютого 2020 року.

Результати моніторингу показують, що тема Криму не актуалізована на українському телебаченні і практично не висвітлюється ані на інформаційних, ані на інформаційно-розважальних каналах. Як зауважує колишня радниця Міністра інформаційної політики (2016-2019) Юлія Каздобіна: "В Україні дуже багато ЗМІ належать людям переважно з певною зацікавленістю у політиці. Саме тому вони дуже часто не виконують свою соціальну функцію"⁵⁵. Показовим є щомісячний моніторинг, який проводить громадська організація та інтернет-видання "Детектор медіа". Дослідження охоплюють головні випуски новин всеукраїнських телеканалів ("Інтер", "1+1", "Україна", СТБ, ICTV, 5 канал, "UA: Перший" та "112 Україна"). За період з лютого 2019 по лютий 2020 року загальна відсоткова частка згадувань тимчасово окупованої території Криму в теленовинах всеукраїнських каналів становила від 0% до 1%.⁵⁶

Як об'єктивну причину відсутності новинних матеріалів про Крим в українському інформаційному полі можна згадати майже повну неможливість отримання первинної журналістської інформації про події, які відбуваються в Криму, але це лише частково виправдовує ситуацію. Так, проект Крим.Реалії є яскравим прикладом вироблення якісного та різноманітного контенту про події на півострові. Також це не компенсує брак інформаційно-розважального контенту, пов'язаного з Кримом. Телеканали мають створювати й транслювати в ефір історичні та розважальні телепередачі про Крим, прямо або опосередковано згадувати Крим в телесеріалах і фільмах українського виробництва.

Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики

Важливу роль у формуванні інформаційної політики України щодо тимчасово окупованої території АР Крим відіграє Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики (далі - Комітет). На думку Микити Потураєва, заступника голови комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики, "ми не маємо відокремлювати ці території (Крим та Донбас) і казати, що в нас є інформаційна політика на Україну, а є якась окрема інформаційна політика на окуповані території. Ми тимчасово втратили контроль над цими територіями, але це не має фіксуватися навіть на символічному рівні. Тобто інформаційна політика - національна, державна, єдина для Донбасу, для Криму, для всієї України"⁵⁷.

На Комітет покладені функції розробки проектів законів, попередньої підготовки і розгляду висновків та пропозицій щодо законопроектів, внесених суб'єктами законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України, збір та аналіз інформації щодо відповідності законодавчої бази до актуальних потреб і викликів. Комітет разом з міністерствами та Представництвом Президента в АРК та м. Севастополі беруть участь

⁵⁵ Інтерв'ю з Юлією Каздобіною 7 лютого 2020 р. Інтерв'ю взяла молодша аналітичниця ШПА НаУКМА Вероніка Усачова.

⁵⁶ Щомісячні моніторинги новин центральних телеканалів громадською організацією "Детектор Медіа".

⁵⁷ Інтерв'ю з Микитою Потураєвим 12 лютого 2020 р. Інтерв'ю взяла молодша аналітичниця ШПА НаУКМА Вероніка Усачова.

у розробці політики та забезпеченні її реалізації на законодавчому рівні. За час роботи комітету було розроблено проект Закону про внесення змін до Закону України "Про систему іномовлення України" № 2521. За словами М. Потураєва: "Це не новий закон. Це поправки, які вирішують питання того, щоб ми отримали мовника, який зможе ефективно мовити на тимчасово окуповані території. Хоча, звичайно, що він розрахований на те, щоб ефективно доносити українську точку зору, в тому числі, на РФ. Тому він виконує так само і функцію іномовлення, і мовлення на окуповану територію"⁵⁸. Ще один розроблений документ - це проект Закону про внесення змін до Закону України "Про Суспільне телебачення й радіомовлення України" щодо підвищення ефективності роботи Національної суспільної телерадіокомпанії України № 2576/П. "Цей проект значно підсилює мовника, його наглядові та керівні органи, надає їм більше можливості замовляти продукт у незалежних виробників, - зазначає заступник голови комітету. - Це дозволить їм забезпечити той темп і той об'єм трансформацій, який потрібен для якісного мовлення".⁵⁹

58 Так само

59 Так само

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Українська інформаційна політика щодо тимчасово окупованого Криму носить не-системний характер, особливо останнім часом, у зв'язку з постійними змінами, що відбуваються в системі центральних органів виконавчої влади. Важливою проблемою, якій потрібно приділити увагу, є співпраця між центральними органами влади та регіонами. Така взаємодія має відбуватись для того, щоб ідея цілісності українських територій не зникла з порядку денного жителів навіть найвіддаленіших куточків України. Адже в різних регіонах ставлення до російських ЗМІ й інформаційних продуктів відрізняється. Не можна допустити підміну уявлень про історію Криму і його зв'язки з Україною. Для цього потрібно зосереджувати увагу на проведенні в регіонах розважальних, освітніх, наукових, культурних заходів та створенні продуктів, які будуть спрямовані на формування й підтримку наративів про спільне минуле та майбутнє.

Ми бачимо, що відсоток висвітлення кримської тематики в провідних ЗМІ України критично малий. Також ми не завжди можемо бути впевнені в об'єктивності та достовірності інформації, яка поширюється навіть в українських ЗМІ. В умовах гібридної війни держава повинна приділяти особливу увагу формуванню картини світу своїх громадян, де Крим - це невід'ємна частина України та її історії. Потрібно щодня тримати тему Криму на порядку денному. Крім того, важливим є формування у населення України та світової спільноти чіткого уявлення про державну політику України щодо тимчасово окупованої території, щоб уникнути поширення брехні й маніпуляцій.

Українці та жителі інших країн кожен день стикаються з російською пропагандою, фейками і дезінформацією, яка нав'язує свою "правду" і бачення ситуації. На противагу і для протидії російській міфології необхідно зміцнювати та створювати власні наративи про непорушність культурного, ментального і територіального зв'язку континентальної частини України з півостровом.

Рекомендації для Міністерства культури та інформаційної політики України:

1. Розробити та прийняти план дій до Стратегії інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополь.

2. Залучати приватні ЗМІ до розповсюдження інформаційних повідомлень органів державної влади, які безпосередньо стосуються проблем внутрішньо переміщених осіб, умов вступу та навчання в українських ЗВО для молоді з півострова, питань перетину адміністративної межі, отримання адміністративних послуг тощо.

3. Запровадити планування строків виконання, контенту та заходів, присвячених темі тимчасово окупованих територій Криму, які необхідно реалізувати кожному ЦОВВ, залученому до виконання Стратегії інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, для постійного підтримання актуальності питання Криму в Україні та за кордоном.

4. Збільшувати частку контенту, який би стосувався Криму на загальнонаціональних та регіональних телеканалах шляхом пошуку нових форм співробітництва з приватним сектором.

5. Узгодити нові умови забезпечення державної фінансової підтримки кримськотатарському телеканалу АTR як важливої компоненти інформаційної підтримки й реінтеграції Криму.

6. Сприяти включенню тематики Криму до художніх творів, що створюються за підтримки держави, зокрема через Український культурний фонд, Держкіно тощо.

7. Включити Представництво Президента в Автономній Республіці Крим до Стратегії інформаційної реінтеграції Автономної Республіки Крим та м. Севастополя

Рекомендації для Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України:

1. Виробити та зафіксувати чіткі повноваження та завдання для центральних органів виконавчої влади, які будуть залучені до реалізації інформаційної політики стосовно тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя та визначити сфери їх відповідальності.

2. В межах наявних підрозділів визначити відповідальних за напрямок розробки та впровадження інформаційної політики щодо Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

3. Розглянути можливість створення в обласних державних адміністраціях посадової особи або відділу, який буде відповідати за актуалізацію, координацію та проведення заходів, пов'язаних з питаннями тимчасово окупованих територій.

Додатки

Додаток 1

Висвітлення ситуації в Криму в ефірі розважально-інформаційних телеканалів

*Динаміка загального обсягу контенту**

	Перша хвиля 2017	Друга хвиля 2018	Третя хвиля 2018	Четверта хвиля 2018	П'ята хвиля 2019	Шоста хвиля 2019	Сьома хвиля 2019	Восьма хвиля 2019
ICTV	0,3%	0,3%	0,4%	2,6%	1,6%	0,2%	4,3%	1,1%
UA:Перший	0%	0,3%	1,9%	3%	0,8%	0,7%	0%	0,3%
Україна	0,1%	0%	0,2%	0,4%	0,6%	0,6%	0%	0%
Інтер	0,02%	0,005%	0%	0,3%	0,2%	0%	0%	0%
1+1	0,1%	0,2%	0,1%	0,9%	0,1%	0%	0%	0%

* Частка у тижневому ефірі, %

Висвітлення ситуації в Криму в ефірі інформаційних телеканалів

*Динаміка загального обсягу контенту**

	Перша хвиля 2017	Друга хвиля 2018	Третя хвиля 2018	Четверта хвиля 2018	П'ята хвиля 2019	Шоста хвиля 2019	Сьома хвиля 2019	Восьма хвиля 2019
Еспресо	0,6%	1,3%	5,4%	5,6%	8,3%	1,4%	0,1%	0,1%
Громадське телебачення	6,6%	4,9%	6,1%	10,6%	7,5%	1,2%	0%	0,6%
Прямий	3,5%	0,3%	0%	15%	5,8%	1,4%	0,1%	0,1%
4 канал**			0,3%	3,7%	5,8%	0,1%	0%	0,3%
ZIK	3,7%	0,1%	0,5%	6,1%	4,8%	0%	0%	0,1%
24 канал	1,1%	2%	2%	3,6%	4,7%	1,4%	3,7%	1,5%
NewsOne	2,7%	0,1%	0,2%	6,2%	2,3%	0,2%	0%	0,2%
112 Україна	0,5%	1,2%	0,5%	8,5%	1,4%	0,8%	0%	0%
5 канал	2,5%	0,3%	0,01%	5%	1,1%	1,2%	0,1%	0,3%
Правда ТУТ	0,5%	0,1%	0,4%	5,8%	1%	0,1%	0%	0%
ОбозTV		0%	-	1,4%	0,3%	0%	0%	0,9%
RABINOVICH.tv***	0%	0%	0,5%	4,2%	0%	0%	0%	0%

* Частка у тижневому ефірі, %

** Розпочав мовити 26.04.2018

*** До 14.01.2019 мовив з логотипом NewsNetwork

Додаток 2

Головні теми висвітлення ситуації в Криму в ефірі розважально-інформаційних телеканалів*

	Перша хвиля 2017	Друга хвиля 2018	Третя хвиля 2018	Четверта хвиля 2018	П'ята хвиля 2019	Шоста хвиля 2019	Сьома хвиля 2019	Восьма хвиля 2019
Поточна ситуація на території окупованого Криму	40%	47%	20%	10%	48%	14%	99%	73%
Переслідування громадян України в Криму, політв'язні	44%	24%	45%	12%		52%	0%	10%
Агресія в Керченській протоці				79%				5%
Крим в контексті міжнародної політики	14%							
Переселенці з Криму	2%	1%	35%					9%
Стан і перспективи реінтеграції Криму		13%			52%	34%	1%	2%
Історія Криму		8%						

*Частка у загальному обсязі контенту розважально-інформаційних телеканалів на тему висвітлення ситуації в Криму, %

Головні теми висвітлення ситуації в Криму в ефірі інформаційних телеканалів*

	Перша хвиля 2017	Друга хвиля 2018	Третя хвиля 2018	Четверта хвиля 2018	П'ята хвиля 2019	Шоста хвиля 2019	Сьома хвиля 2019	Восьма хвиля 2019
Стан і перспективи реінтеграції Криму	22%	5%	1%	1%	78%	50%	3%	52%
Переслідування громадян України в Криму, політв'язні	21%	12%	3%	5%	2%	35%	48%	31%
Поточна ситуація на території окупованого Криму	49%	61%	95%	7%	19%	19%	49%	10%
Агресія в Керченській протоці				86%				
Переселенці з Криму		5%		1%	1%	1%		
Історія Криму	7%							

*Частка у загальному обсязі контенту розважально-інформаційних телеканалів на тему висвітлення ситуації в Криму, %

Підписано до друку __.__.2020 р. Формат 600x841/8.
Гарнітура "Helios". Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 2,65. Обл.вид. арк. 1,2.

Зам. __.

Видавництво __

____, Київ __, вул. __

email: __

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції,
серія __ № __ від __ р.

